

Список літератури: 1. Луц Л.А. Международное частное право. М., 1949. 2. Аверин Д.А. Положение иностранцев в советском гражданском процессе. М., 1966. 3. Международное частное право: современные проблемы. М., 1994. 4. Луц Л.А. Международное частное право. Общая часть. 1959. 5. Марышева Н.И. Рассмотрение судами дел с участием иностранцев. М., 1970. 6. Богуславский М.М. Международное частное право. М., 1994. 7. Звеков В.П. Международное частное право. Курс лекций. М., 1999. 8. Черкес М. Про встановлення змісту іноземного права // Збірник рішень та арбітражної практики Вишого арбітражного суду України. 1996. № 4. 9. Агарков М.М. Применение советским судом иностранного закона // Проблемы социалистического права. 1938. № 3. 10. Ведомости Верховного Совета СССР. 1988. № 26. Ст. 428. 11. Международное частное право. (Действующие нормативные акты) М., 1997. 12. Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. 1991. № 26. Ст. 733. 13. Собрание законодательства Российской Федерации. 1966. № 1. Ст. 16. 14. Реформа цивільного права в Україні //Українське право. 1996. № 2.

Надійшла до редколегії 16.10.01

С.Ю. Погуляєв

ПРОФЕСІЙНІ ТА ІНШІ ЗНАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ВКЛАДУ В ПРОСТЕ ТОВАРИСТВО

Складність і дорожнеча впровадження технологічних нововведень у сучасне виробництво змушують підприємців об'єднуватися в різноманітні кооперативні структури, що полегшують виробництво і збут товарів. Найбільш простою формою ділової організації, знуючи ще в римському праві, є просте товариство. Договір про нього відомий у міжнародній юридичній практиці як угода про консорціум.

Згідно зі ст.1195 проекту ЦК України, внеском учасника в простому товаристві «визнається все те, що він вносить у спільну справу, в тому числі гроші, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки». У попередніх ЦК УРСР (1922 р., 1963 р.) серед класичної тріади видів вкладу: гроші, майно, послуги – законодавець не передбачав такий вид вкладу як «знання». Однак, якби у той час виникла потреба внести «знання» в просте товариство, то це можна було б зробити із посиланням на ст.277 ЦК УРСР 1922 р., відповідно до якої внеском визнавалося «все, що кожний товариш вносить у спільну справу, чи будуть це гроші, інше майно або послуги», або з посиланням на ст.432 ЦК УРСР 1963 р., згідно з якою: «учасники договору про сумісну діяльність роблять внески грошима чи іншим майном або трудовою участю». Тобто «знання» могли бути передані в ті роки у вигляді вкладу в просте товариство як «майно».

У зв'язку з цим насамперед варто визначити, чим саме викликана потреба цієї новачі поряд з устояною тріадою видів вкладу, сформованою ще римським правом, і який зміст вкладає законодавець у термін «професійні та інші знання» у контексті ст.1195 ЦК України?

На наш погляд, утім, що законодавець України* «порушив» традицію в описанні об'єктів вкладу в простому товаристві і особливо виділив «знання», криються дві взаємозалежні причини.

Перша причина полягає в тому, що в нинішній обстановці ринкових перетворень орієнтація на прибуток, загострення конкуренції вимагають від господарюючих суб'єктів постійного пошуку переваг. У цих умовах знання стають вирішальним фактором боротьби за конкурентоспроможність. Їхній трансферт (передача) дає підприємству можливість придбати знання, якими воно не володіє або вироблення яких вимагає великих витрат праці, часу і коштів.

Друга причина полягає у тому, що питома вага «знань» як елемента продуктивних сил і виробничих відносин зросла настільки, що вони зайняли домінуюче становище в сучасних наукомістких технологіях. Розвиток продуктивних сил призвів до розширення поняття «майно», до якого нові знання, ідеї ввійшли поряд з речовинними, матеріальними об'єктами. У зв'язку з цим, «знання, поряд з матеріальними речами, стали об'єктом суспільних відносин, а тому виникла проблема їхнього правового регулювання, зокрема встановлення правового режиму знань»[1, с.12].

Можна з упевненістю сказати, що застосування норми ст. 1195 Проекту у частині, що стосується знань, викличе певні труднощі як в учасників цивільного обороту, так і в правозастосувальних органів, оскільки професійні й інші знання, навички, уміння досить складно виразити в грошовому еквіваленті і підтвердити документально.

Тому потребують розв'язання багато питань, серед яких можна виділити найбільш принципи: 1) як описати «професійні й інші знання»; 2) як їх юридично оформити; і, нарешті, 3) як їх передати у спільну власність простого товариства?

Вирішенню першого питання присвячена ця стаття.

Для відповіді на нього, насамперед, варто визначитися зі значенням терміна «знання». Будь-яке визначення поняття даного явища таїть у собі певні протиріччя. Філософські дослідження проблем знання фокусуються в питанні «Що саме є знання?» Найбільш широке трактування знання розуміє його як результат адекватного відображення дійсності в свідомості людини у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій, які фіксуються у формі знаків природних і штучних мов [2, р.122]. В.І. Даль, характеризуючи термін «знання», визначав його як «плід навчання, досвіду; приналежність знаючого що-небудь» [3]. Професор В.А. Дозорцев уточнював сутність терміна «знання» у такий спосіб: «По-перше, це не процес пізнання, а його результат, як уявлення про факти об'єктивної реальності, що уже склалися на даному етапі. По-друге, мова йде не про фактор чисто внутрішнього світу якої-небудь особи, а про знання, виражені зовні в будь-якій об'єктивній

---

*Аналогічної точки зору додержується і законодавець Росії. Стаття 1042 ЦК РФ каже: «Вкладом товарища признается все то, что он вносит в общее дело, в том числе деньги, иное имущество, профессиональные и иные знания, навыки и умения, а также деловая репутация и деловые связи».

формі. Нарешті, по-третє, мається на увазі саме виражені знання, а не вираження знань, тобто якась конкретна форма даного вираження. Таке розуміння терміна «знання» є загальноприйнятим у наукознавчій і економічній літературі» [4, с.178].

У контексті частини 1 ст.1195 термін «знання», виражає занадто широко і невизначене поняття, чи поняття на рівні діалектичного сприйняття дійсності. Тому даний термін варто розглядати як родове поняття, а *професійні знання та інші знання* – як видові поняття. Керуючись формальною логікою, ми визначаємо професійні й інші знання через родові і видові відмінності. Відповідно, тільки ті знання можуть бути визнані об'єктом вкладу в простому товаристві, які виражені у видових поняттях через видові відмінності. Не можна внести як вклад ті чи інші знання, незалежно від того, чи є вони «професійними» або «іншими», оскільки вони нечітко виражені, не мають формально-логічного визначення з видовими відмінностями.

Оскільки ідеї і знання нематеріальні, то лише при втіленні в об'єктивну форму (наприклад, у технічну документацію, креслення) вони можуть бути введені до обігу як *майно*, тобто стати предметом купівлі-продажу за теорією Р.Саватьє [5, с.54]. Професійні й інші знання, виражені зовні, у тій чи іншій *формі*, можуть стати об'єктами інституту інтелектуальної власності. На думку В.І. Жукова, *форма як така* властива абсолютно всім різновидам об'єктів інституту інтелектуальної власності. У сфері авторського права, пише В.І. Жуков, саме *форма* служить безпосереднім об'єктом правової охорони (її копіюють), без претензій на охорону змісту твору, а в сфері прав на об'єкти промислової власності – безпосереднім об'єктом правової охорони є *зміст*. При цьому, на думку автора, зміст об'єктів патентного права повинний бути виражений у вигляді вербальних моделей типу «формули винаходу», тобто у формально-логічних визначеннях, що складаються з обмеженого числа ознак, взаємопов'язаних між собою певним винахідницьким задумом [6, с.9–14].

«Формула винаходу (корисної моделі) повинна виражати його суть, базуватися на описі і викладатися у визначеному порядку ясно і стисло» – говориться в п.8 ст.12 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Обсяг правової охорони визначається формулою винаходу (корисної моделі). Тлумачення формули здійснюється в межах опису винаходу (корисної моделі) і відповідних креслень [7]. Тому вищим ступенем формалізації професійних знань у галузі техніки, варто визнати формулу винаходу чи патентну формулу.

Зауважимо, що основне призначення формули винаходу у всіх країнах світу – правове, оскільки формула винаходу дозволяє описати знання, тобто нематеріальний об'єкт права, як квазитілесний, поставивши його в один ряд із традиційним об'єктом права – річчю. Безумовно, описавши професійні знання (частина 1 ст.1195) патентною формулою, можна досягти шуканого зіставлення тілесного і нетілесного об'єкта права, на який можна мати виключне право і який можна визнати об'єктом вкладу в простому товаристві. У цьому випадку описані на рівні патентної формули професійні знання можна розглядати як елемент «майна». На них, безумовно, може

виникнути виключне право як на той чи інший нетілесний об'єкт інтелектуальної власності. Тут об'єктом вкладу в просте товариство і елементом складеного майна можна визнати *права на комерційне використання професійних знань*, виражені патентною формулою. З урахуванням традицій вітчизняного права краще використовувати логічну (німецьку) формулу опису знань. Таким чином, об'єктом вкладу в просте товариство й елементом складеного майна є права на професійні знання, виражені німецькою логічною патентною формулою.

Найбільш складною проблемою є опис «інших знань». При цьому ми маємо на увазі всі ті знання, що не підпадають під класичне визначення об'єктів патентного права (винахід, корисна модель, промисловий зразок, товарний знак і т.п.), у тому числі і «інші знання» у сфері інформатики.

Як уже відзначалося, автори проекту ст.1195 ЦК України поділили знання на *професійні й інші*. Це означає, що у даній статті мова йде про всі знання, які тільки існують. Такої класифікації знань раніше не було не тільки у науці цивільного права, але й в інших суспільних науках, наскільки нам відомо. Мимохідь відзначимо, що формулювання «інші» знання не зовсім вдале через свою невизначеність. Оскільки в першій частині статті ми охарактеризували «професійні знання» як такі, що підпадають під дію інституту інтелектуальної власності, до «інших» знань варто віднести «живі знання» (кваліфікація); упредметнені знання; інформацію (повідомлення). Ці три форми знань тісно взаємодіють, переходять з однієї форми в іншу» [8, с.5].

Під «живими» знаннями мають на увазі знання, що невіддільні від їхніх живих носіїв – людей, і які виявляються в досвіді, тобто в умінні людини здійснювати ту чи іншу корисну роботу – фізичну чи інтелектуальну.

Упредметнені знання – це знання матеріалізовані, «омертвлені» у результатах їхнього кінцевого використання, тобто в матеріальних продуктах чи послугах. Виділяють чотири форми матеріалізації знань: техніка; *технологія*; матеріали і препарати; організаційні форми і системи. На нашу думку жодну з перелічених вище форм не слід відносити до «інших знань» у контексті ст.1195 Проекту ЦК України, бо техніка, матеріали і препарати – це матеріальні носії знань, або результат матеріалізації знань. Іншими словами – це річ, матеріальний об'єкт.

Третьою формою знань є *інформація*. «Інформація, – пишуть Ю.М. Канигін, Г.І. Калітич, – це знання для інших, відчужені від їхнього первісного живого носія (генератора) і перетворені на повідомлення (тією чи іншою мірою перероблені). До них відносяться знання, сконцентровані в статтях, книгах, патентних описах, усних повідомленнях (безпосередньо, по телефону, радіо, приписах і т.п.), проектній документації, моделях, алгоритмах, програмах і т.п....Усе це і являє собою інформаційний ресурс людства» [8, с.12].

Розвиток і активне використання систем штучного інтелекту обумовили перегляд і подальший розвиток поняття *знань* [9, с.17]. Знання у системах штучного інтелекту – це знання, що виражені в символічній формі і зберігаються в базі даних. Але, це вже знання, які набули іншої, нетрадиційної форми для класичної індустріальної ери. Такі знання варто існувати

ти інформаційним ресурсом. За твердженням Т.Стоуньєра, у постіндустріальному суспільстві національні інформаційні ресурси суть його основна економічна цінність, його найбільше потенційне джерело багатства [11, с.395–396].

Інформаційне суспільство повинне прагнути до того, щоб знання, у традиційному змісті цього слова, перетворювалися на інформаційний ресурс. На жаль, цей процес знаходиться на початковій стадії розвитку. Недолік уявленень про інформаційний ресурс знайшов своє підтвердження і у його визначенні чинним законодавством України, як «сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)» [11].

Для перетворення знань на інформаційний ресурс необхідно, щоб символна система однаково сприймалася усіма – і творцями, і користувачами інформаційного ресурсу.

Об'єктом цивільного права та об'єктом внеску в простому товаристві можуть бути визнані тільки знання, що можуть бути використані в конкретній предметній діяльності людини, результатом якої став би певний продукт, робота чи послуга як товар. Такі знання перебувають у формі *активного-інформаційного-ресурсу*, а, саме, – у формі: моделі; алгоритму; програми; проєкту і бази знань як елемента штучного інтелекту.

У світлі викладеного ми прийшли до висновку, що об'єктом права цивільного є не сама по собі інформація, а інформація в стані *«інформаційного ресурсу»*. Саме *активний інформаційний ресурс* виступає формою безпосереднього (прямого) включення науки, у тому числі теоретичних досліджень, до складу продуктивних сил. Що мовою цивільного права означає: даний ресурс може бути внеском у просте товариство (об'єктом права цивільного).

Список літератури : 1. Дозорцев В.А. Законодательство и научно-технический прогресс. М., 1978. 2. Newell A. The Knowledge Level//Artificial Intelligence. V. 18 (1982). № 1 P. 122. 3. Даль Владимир. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4-х т. Т.1. 1981. 4. Дозорцев В.А. Законодательство и научно-технический прогресс. М., 1978. 5. Саватье Р. Теория обязательств. Юридический и экономический очерк. Пер. с фр. Р.О.Халфиной. М., 1972. 6. Жуков В.И. Гражданское законодательство и институт интеллектуальной собственности // Вопросы изобретательства, 1989 г. № 8. 7. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р. №3769–ХІІ. Із змінами, внесеними згідно із Законом N 2188–ІІІ від 21.12.2000. 8. Каныгин Ю.М., Калитич Г.И. Информатика и фактор времени в социальном управлении...(Пром-сть: Обзор. Информ./Украинити.Сер. Новые информ. технологии, системы и средства автоматизир. упр.; Вып.5). К., 1989. 9. Орлов П.І. Інформація та інформатизація: Нормативно-правове забезпечення: Науково-практичний посібник. Х., 2000. 10. Стоуньєр Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики. Новая технократическая волна на Западе. Под ред. П.С.Гуревича. М., 1986. 11. Закон України «Про національну програму інформатизації». № 74/98 –ВР від 04.02.98 р.

Надійшла до редакції 30.10.01